

Visarkivet i dag: Ont om elaka nidvisor, gott om kärleksballader

Forskare från hela världen känner till Visarkivet i Stockholm och skriver efter material»

Trubadurer botaniseras där.

Tonsättare har under åren sökt stoff på Visarkivet. Karl-Birger Blomdahl och Erik Lindegren kom dit under arbetet på operan "Herr von Hancken". Jan Johansson satt dagligen på arkivet förra hösten fram till sin bortgång och gick igenom folkmusik till de kompositioner, som Sveriges Radio nu givit ut på skiva.

Vanligt folk ringer och ber om "de andra verserna i visan", fortsättningen som de glömt eller aldrig hört.

Svenskt viharkiv är alltså väl förankrat i människors medvetande. Just nu är arkivet inne i en övergångstid. De första åren fungerade arkivet som en privat institution finansierad av den nyss bortgångne Sven Salén. Sedan övertog staten en del av det ekonomiska ansvaret. Arkivet knöts också till Stockholms universitet. Av allt att döma går arkivet mot ett

fullständigt förstatligande från den 1 juli 1970.

— Vi ser fram mot den dag då detta blir verklighet, säger docent Bengt R Jonsson, som är arkivets chef. Visarkivet har stora uppgifter som väntar och behövs en långtidsplanering. Hittills har vi levat i stor ovisshet om framtiden.

Ett företag som snart kommer i gång är utgivningen av Sveriges medeltida ballader. Vi planerar 8—10 band med balladtexter, musik och kommentarer och hoppas få ut första bandet till nästa jul. Redan när Visarkivet grundades 1951 tog man upp frågan om en sådan utgåva.

• 240 balladtyper

— Det finns omkring 240 typer av svenskballader, alltså det som man dagligt tal brukar kalla folkvisor, säger docent Jonsson. En del visor har bara tecknats upp i enstaka versioner, andra har vi i 300—400 varianter. Det är ont om elaka, grova nid- och skämtvisor. Troligen har folk dragits till att ge stötande visor till upptecknaren eller också har upptecknarna själva inte skrivit ned dem av ansändighetsskäl. Väl belagda är däremot kärleksvisor från 1700-talets slut, de har behållit sin popularitet. Vi har hundratals belägg på "Om dagen vid mitt arbete är du uti mitt sinn". Ballader som berättar en historia har också lång livslängd. Sådana ballader lever på sina håll kvar från 1200- och 1300-talen, medan 1400- och 1500-talens dyrk förflyktigats.

Visarkivet lägger upp ett register över psalmer och andliga visor. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen har ur samlingarna givit ut "Bibelvisor", däribland de pedagogiska ramsor som skärpte minnet på folk inför instundande husförhör. "En är allén, som råder över himmelen och jorden."

Åtta anställda

Åtta personer är anställda på Visarkivet och företräder olika sidor av verksamheten. Arkivarien Margareta Jersild sköter den musikvetenskapliga delen och katalogiserar vismelodier enligt ett nytt system, som docent Jan Ling funderat ut. Amanuensen Finn Zetterholm sysslar med 18- och 1900-talens visa och kommer snart ut med en bok om "Den svenska barnvisan kring sekelskiftet". Han har också sjungit in en skiva med Joe Hill-visor. Amanuensen Eva Danielsson skriver en avhandling om "Övertro i de medeltida balladerna" och skall hjälpa till med den stora balladutgåvan. Docent

Jonsson själv är folkliks- och textforskare.

Ute på fältet reser arkivarie Märta Ramsten med bandspelare och samlar låtar och visor. Ännu finns det mycket att hämta.

— Sveriges Radio gjorde tidigare sådana inspelningar, men har inte möjlighet att lagra mera. Därför bildade en rad intresserade institutioner Samarbetsnämnden för svensk folkmusik och den består även sedanvisarkivet övertagit hela ansvaret.

I Intervjuer och bilder

— Vi nöjer oss inte med inspelningen utan intervjuar våra meddelare om deras personliga bakgrund och musikaliska miljö, säger Märta Ramsten. Vi tar alltid bilder av dem, men vår största önskan är att också få en filmkamera. Inte sällan kan dessameddelare också danser, som har lång tradition på orten och de demonstrerar gärna steg och turer. Vi skulle kunna tillföra folkdansrepertoaren en hel del om vi bara hade apparatur att filma under våra expeditioner.

— I Bohuslän visade man oss den sk Skinkapåsen eller skinn-

Linus Augustsson, "Linus i Bränne" är dalslänning och har spelat för Visarkivets expedition ur den fina folkmusikaliska traditionen i sitt landskap.

kompassen, som den också kallas. Namnet på denna dans går tillbaka på Cinq Pas — Fem Steg, det vill säga Gaillard, som dansades av hov och adel på 1600-talet. Ivo Cramér har gjort en balett om just denna hovdans och dess öden.

Märta Ramsten har mött meddelare med en stor nedärvd musikskatt. På Orust lever till exempel smeden och lantbrukaren, Martin Martinsson som har en väldigt fin viserepertoar och ett gammalt sångsätt, som han varit mån om att bevara.

Skivutgivning

Låtarna för fiol, dragspel, munspel, nyckelharpa, gitarr, cittra och näver och de många visorna sjunker inte in i några glömskans fack

TV visar i dag Strandberg, Järegård i "Vintergatan" igen

TV 20.05

"Tre stjärnor för Vintergatan, Karl Wittlingers svarta komedi. Den första för innehållet som är spydigt och fränt. Den andra stjärnan för utformningen som var vardagligt uppknäppt, antipatetisk... Den tredje stjärnan för rollerna... Ernst-Hugo Järegård

kunde frossa i kostymbyten och bytte karaktär lika lätt. Det var mer än virtuöst."

Så entusiastisk var Tore Borglund i Expressen då "Vintergatan" sändes första gången i TV 1962. Den visades i repris ett år senare och Åke Falck menar att den mer än väl tål att ses en gång till i kvällens reprisprogram.

Ernst-Hugo Järegård och Jan-Olof Strandberg spelar de enda rollerna. Föreställningen är registrerad av Staffan Aspelin. Det var exakt samma uppsättning som haft stor framgång på Göteborgs stadsteater där pjäsen hade Sverige-premiär i april 1960.

"Vintergatan" är en bitter komedi. Den tyske soldaten Samuel Kiefer kommer hem från östfronten och finner sin åkerlapp i en annans ägo och sig själv dödförklarad. Han har emellertid en annan persons identitetspapper på sig. Kiefer döms för ett brott som den andre personen begått osv.

Om allt detta berättar Kiefer och psykiatern doktor Neuros i en pjäs som Kiefer författat. Pjäsen spelar Kiefer och hans läkare upp i samlingsrummet på ett sinnessjukhus med läkare, patienter och sjuksköterskor som publik. Pjäsen är alltså en pjäs i pjäsen.

Ingvar Orre skrev i ST: "Man beundrade Järegårds genomgripande förvandlingar, och av Strandbergs Kiefer — så utblottad som en människa kan bli — greps man häftigt."

Fullständigt TV-program på näst sista sidan i del 2

Brännpunkt frågar ut hr Norling



Kommunikationsminister Bengt Norling TV-debuterar.

TV 22.10

Kvällens Brännpunkt innehåller en intervju med nye kommunikationsministern, Bengt Norling, som för första gången blir utfrågad i TV. När TV hade sin stora temakväll om bilismen för lite sedan ställde inte Bengt Norling upp i den avslutande arenadebatten, vilket många beklagade. I Brännpunkt utfrågas han av Göran Littke och Expressens motorjournalist Lennart Öjesten. I programmet gör kommunikationsministern bl a ett nytt trafikpolitiskt utspel.

Stress

— Vi skapar inget paradisenbart genom att få fisken kvicksilverfri och få bort svaveldioxiden i luften. Vi måste skapa en psykisk arbetsmiljö för människor, där stressreaktioner och psykiska besvär elimineras. 16 proc av befolkningen har magsår, 28 milj sjukdagar beror på stress och psykiska besvär och 75 000 människor förtidspensioneras p g a psykiska besvär. Det sades docent Lennart Levi när konferensen "Storstadens miljö" på onsdagen fortsatte på Hässelby slott.

— 1967 registrerade försäkringskassorna 84 milj sjukdagar och en tredjedel av dem berodde på ångest och depression, på stressreaktioner. I kalla siffror betyder det 2,8 miljarder kr plus en miljard i administrativa kostnader, sade hr Levi.

— Av de 250 000 människor som söker socialhjälp har omkring tre fjärdedelar en kombination av psykiska och fysiska besvär. De kan inte leva upp till och motsvara samhällets krav. Hälften av de 150 000 människor som förtidspensioneras har psykiska eller nervösa besvär. En kvarts miljon av oss missbrukar sprit, ofta p g a stress och andra psykologiska orsaker. Magsårsprocenten har ökat starkt de senaste 60—70 åren. Officiellt ligger siffrorna på två proc för kvinnorna och sex proc för männen. De riktiga siffrorna torde dock vara ungefär dubbelt så höga.

Kring sekelskiftet var magsår mera en kvinnosjukdom. Hr Levi männen fört med sig att siffrorna ansåg att samhällets högre krav på skjutit i höjden.

Tvingad att lyckas

— Vi har fått en emancipation bland kvinnorna, men misslyckas en kvinna i arbetslivet kan hon falla tillbaka på sin könsroll. Hon kan trösta sig med att var en bra

**GAHNS
BADKLOSS
har sin
givna plats!**

(tack vare
det praktiska snöret)

Gahns Badkloss är den praktiska tvålen med snöret som man hänger upp på kranen vid badkaret eller kring handleden. Då vet man var man har den. Gahns Badkloss doftar härligt rent. Och den räcker länge.

Ajöss med alla kladdiga tvålfat!
Finns i rosa, gul och grön

GAHNS

Gustav Jönsson i Ankarvattnet, Jämtland, har sjungit in visor, som här krusar ut i ett ålderdomligt sångsätt.

Go napp åt våra nyv...